

Література:

1. Кримінально-правові заходи в Україні: підручник / О. В. Козаченко. – Миколаїв: Іліон, 2015. – 216 с.
2. Котова Л. В. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності: проблемні питання / Л. В. Котова, Т. В. Бабенко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2014. – № 29. – С. 62–68.
3. Пудовочкин Ю. Е. Ответственность несовершеннолетних в уголовном праве: проблемы теории / Ю. Е. Пудовочкин // Известия вузов. Сер. Правоведение. – 2002. – № 6. – С. 150–162.
4. Крестовська Н. Ювенальна відповідальність: до постановки проблеми / Н. Крестовська // Актуальні проблеми держави і права. – 2004. – Вип. 24. – С. 31–35.

УДК 343.224.1

КОШЕЛЬ Дар'я

ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: АНАЛІЗ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ

У Загальній частині чинного Кримінального кодексу України (далі по тексту КК України) передбачений Розділ XV – «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх». В ньому йдеться про особливості застосування деяких видів покарання, їх призначення та звільнення від відбування покарання. Виділення спеціального розділу продиктовано необхідністю врахування соціально-психологічних особливостей неповнолітніх. При цьому законодавець керувався принципами справедливості і гуманізму [5, 159].

Правова сутність покарання полягає у встановленому законом позбавленні та обмеженні прав і свобод порушника. Поняття покарання в Україні являється законодавчо закріпленим. Відповідно до ч. 1 ст. 50 КК України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [7, 43].

Особливості покарання неповнолітніх правопорушників зумовлені законодавчим зменшенням кількості видів, скороченням строків і розмірів покарання, що входять в їх загальну систему (ст. 98 КК України). Ця система не є хаотичною і побудована від найменш тяжкого до найсуворішого покарання.

Закон передбачає вичерпний перелік видів покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітнього. Відповідно до ч. 1 ст. 98 КК України це такі основні види покарання: 1) штраф; 2) громадські роботи; 3) виправні роботи; 4) арешт; 5) позбавлення волі на певний строк.

На підставі ч. 2 цієї статті до неповнолітнього можуть бути застосовані і додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [1].

До неповнолітніх не може бути застосовано такі види покарань, як конфіскація майна, обмеження волі та довічне позбавлення волі. Не можуть бути призначені неповнолітнім і такі специфічні покарання, як позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, службові обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні.

Теоретично законодавець створив широку гуманну систему покарань, яка може бути застосована до неповнолітніх, що повною мірою відповідає міжнародним стандартам у галузі захисту прав дитини. Водночас у судовій практиці виникають труднощі під час визначення виду та міри кримінального покарання неповнолітнім за вчинення окремих злочинів. Така проблема правозастосування закону про кримінальну відповідальність зумовлена наявністю певних обставин, які унеможливають його призначення: недосягнення певного віку, відсутність самостійного доходу, власних коштів або іншого майна, відсутність у санкції Особливої частини КК України виду покарання, яке може застосовуватись до неповнолітнього [6, 170].

Більшість покарань, які визначені для неповнолітніх мають декларативний характер і є неможливим їх застосування. Наприклад, проблемним є питання застосування до неповнолітніх такого покарання як штраф. Враховуючи те, що у неповнолітніх як правило немає самостійного доходу, власних коштів або майна, можливість застосування штрафу як основного виду покарання значно обмежена. Як додатковий вид покарання штраф передбачено у кумулятивних санкціях за злочини, вчинені спеціальним суб'єктом, тому призначення штрафу як додаткового виду покарання для неповнолітніх є фактично неможливим.

Існують труднощі щодо застосування таких видів покарань як громадські та виправні роботи. Відповідно до норм КПК України вони можуть бути застосовані до неповнолітніх віком від 16 до 18 років. Виходячи з цього, перелік видів покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітніх віком 14–15 років являється меншим, тому фактично до них можуть бути застосовані ще більш суворі види покарань [4, 219].

Проблемним є застосування до неповнолітніх арешту, адже Кримінальним кодексом встановлено можливість застосування цього покарання лише до осіб, що досягли шістнадцяти років. Під час обговорення другої редакції проекту було запропоновано зменшити цей вік до чотирнадцяти років, проте ця пропозиція не була прийнята з огляду на недоцільність застосування арешту до малолітніх. Таке з першого погляду гуманне рішення може призвести до того, що до неповнолітніх, які не

досягли шістнадцятирічного віку, перелік кримінальних покарань буде зменшено, а отже, зросте відсоток застосування до них за злочини невеликої тяжкості покарання у виді тимчасової ізоляції в тих випадках, коли судом буде визнано необхідним все ж таки ізолювати неповнолітнього [3, 216].

Щодо такого додаткового виду покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю можна зазначити, що законодавець взагалі не визначив особливостей застосування цього виду покарання до неповнолітнього порівняно з дорослою особою.

Недоліком застосування до неповнолітніх позбавлення волі на певний строк є те, що особа відривається від життя в нормальних умовах, ізолюється від суспільства, потрапляє в обстановку, що різко відрізняється від життя на волі, тому все це навряд чи може позитивно відобразитись на психіці та світогляді ще несформованої особистості [2, 440].

Аналізуючи практику призначення судами покарань, можна дійти висновку про те, які покарання застосовуються частіше, а які взагалі не застосовуються. Відповідно до статистики Державної судової адміністрації України рейтинг покарань для неповнолітніх виглядає таким чином: на першому місці стоїть покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк – у 2014 році складає 48 %, у 2015, 2016 роках – 41 %; наступним йде штраф – у 2014 році 24 %, у 2015 – 27 %, у 2016 році – 26 %; громадські роботи у 2014 році склали 18 %, у 2015 – 22 %, у 2016 – 24 %; далі йдуть інші види покарання, тобто це випадки, санкцією статті Особливої частини КК України, за якою засуджується неповнолітній передбачено такий вид покарання, який до неповнолітнього не може бути застосований, тоді суд обирає покарання з інших, які названі в ст. 98 КК України. Такі випадки у 2014 році склали 7 %, у 2015 – 8 %, у 2016 році – 6 %. Застосування арешту у 2014 та 2015 роках займає 2 %, у 2016 – 3 %. Такий вид покарання як виправні роботи до неповнолітніх не застосовується. За проаналізовані 3 роки, це покарання було застосовано лише у 2014 році – 1 раз, що складає практично 0 %.

Таким чином, до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, суд із усіх передбачених покарань фактично застосовує, як правило, позбавлення волі. Адже законодавець передбачив п'ять основних видів покарання, проте громадські роботи, виправні роботи, арешт не застосовуються до осіб, які не досягли 16-літнього віку. Ця проблема гостро торкається, насамперед, осіб, яким ще не виповнилося 16 років та яким за чинним КК України суд може застосовувати лише штраф та позбавлення волі на певний строк.

Виходячи з цього, можна сказати що система покарань для повнолітніх громадян є більш гуманною, ніж система покарань неповнолітніх

осіб, що вчинили злочин. Тому, на нашу думку, більш доцільним було б розширити перелік видів покарань для неповнолітніх за рахунок тих покарань, що передбачені для дорослих злочинців, проте скорочуючи строки і розміри покарань.

Помітною проблемою те, що в переліку покарань для неповнолітніх немає жодних спеціальних покарань, тобто таких, які можна було б застосовувати виключно до цієї категорії осіб. Тому систему покарань можна було б збільшити за рахунок таких нових додаткових покарань, як обов'язок неповнолітнього, який досягнув 14-річного віку, відшкодувати завдані злочином збитки або усунути їх власною працею, або виконати за згодою потерпілого на його користь відповідні компенсаційні роботи, а також обов'язок неповнолітнього, який досягнув 14-річного віку, відвідувати соціальну навчальну програму.

Література :

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
2. Березовська Н. Л. Деякі аспекти покращення системи покарань неповнолітніх / Н. Л. Березовська // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – С. 439–446.
3. Бурдін В. М. Арешт як вид кримінального покарання / В. М. Бурдін // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права, 2003. – С. 215–219.
4. Гончар Т. О. Основні проблеми побудови системи покарань щодо неповнолітніх / Т. О. Гончар // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Х.: Право, 2011. – С. 219–223.
5. Мирошніченко Н. М. Неповнолітній суб'єкт злочину / Н. М. Мирошніченко // Актуальні проблеми держави і права, 2009. – С. 157–161.
6. Отчак Н. Я. Особливості застосування покарань щодо неповнолітніх / Н. Я. Отчак // Митна справа, 2014. – № 5. – Частина 2. – Книга 1. – С. 169–174.
7. Селецький С. І. Кримінальне право України: Загальна частина: посібник / С. І. Селецький. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 248 с.

УДК 343.27

МОЛДОВАНЕНКО Ірина

ПРИМУСОВІ РОБОТИ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Основним направленням в боротьбі зі злочинністю є створення комплексу заходів як соціального, економічного, політичного, правового, організаційного так й виховного характеру. Одним із інститутів в системі даних заходів є інститут покарання, що є певним засобом охорони суспільства від злочинних посягань. Проте, необхідно розуміти наскільки в сьогоднішній час є ефективним застосування великої кількості покарань пов'язаних із обмеженням прав людини, оскільки система кримі-